

Katja Creutz, ohjelmajohtaja, Ulkopoliittinen instituutti

SUOMI VALITTIIN YK:N IHMISOIKEUSNEUVOSTOON

MÄÄRÄTIETOINEN TYÖ JA VASTUULLISUUS OVAT EDELLYTYKSIÄ ONNISTUNEELLE JÄSENKAUDELLE

Suomi on valittu ihmisoikeuksia edistävän ja suojelevan YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseneksi. Kolmivuotisen kauden näkymät ovat synkät ihmisoikeuksien ollessa enenevässä määrin paineen alla. Suomen täytyy olla aktiivinen ja harkita johtoaseman ottamista maakohtaisten ihmisoikeustilanteiden arvioinnissa.

Suomen kampanjointi YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenyydestä sai onnistuneen päätöksen 14. lokakuuta 2021. Suomi valittiin neuvoston jäseneksi seuraavalle kaudelle vuosiksi 2022–2024 yhdessä Yhdysvaltain ja Luxemburgin sekä viidentoista muun maan kanssa. Suomen äänisaalis Länsi-Euroopan ja muiden maiden äänestysryhmässä (The Western European and Others Group, WEOG), mahdollisesti odotetun lopputuloksen. YK:n yleiskokouksen salaisessa lippuäänestyksessä Suomi sai 180 ääntä. Valituksi tulemiseen vaadittiin vähintään 97 ääntä. Äänestys tasapainotti karvasta pettymystä vuodelta 2012, jolloin Suomi oli ehdolla YK:n turvallisuusneuvostoon mutta hävisi.

Ihmisoikeusneuvosto on YK:n pääasiallinen toimielin ihmisoikeuksien edistämässä ja

suojelemaan. Vuosittain kolmannes 47 jäsenmaasta vaihtuu yleiskokouksen äänestyksessä. Neuvosto käsittelee temaattisia kysymyksiä, kuten naisten oikeuksia ja kidutuksen vastaisia toimenpiteitä. Se keskittyy myös konkreettisiin ihmisoikeustilanteisiin eri maissa, kuten Burundissa ja Myanmarissa. Lisäksi ihmisoikeusneuvosto arvioi kaikkien maailman maiden ihmisoikeuksia kehitettävällä yleismaailmallisella määräämällä tarkastelulla (Universal Periodic Review, UPR).

Neuvosto ei ole kuitenkaan välttynyt kritiikiltä. Julkista nimeämistä järeämpien työkalujen puuttuessa neuvostoa on syytetty hampaattomaksi. Yleinen kritiikki kohdistuu myös siihen, että neuvoston jäseniksi valitaan maita, joiden ihmisoikeustilanne on huono. Tämän katsotaan vaikuttavan toimielimen legitimitettiin.

Suomen kampanjan iskulauseen ”A Diverse World, Universal Human Rights” – ”monimuotoinen maailma, yleismaailmalliset ihmisoikeudet” – tarkoituksena on vedota kaikkiin valtioihin niin lännessä kuin muualla. Painopisteet nojaavat Suomen aiemman ihmisoikeustyön varaan, eivätkä ne juuri sisällä yllätyksiä. Suomi aikoo työskennellä muun muassa naisten ja tyttöjen oikeuksien, ihmisoikeuksien puolustajien sekä tasa-arvoisen osallistumisen hyväksi. Myös ilmastonmuutos ja uudet teknologiat ovat Suomelle keskeisiä. Agenda 2030 -ohjelman kestävä kehityksen tavoitteiden ihmisoikeusperusta on tunnustettu selvästi. Vapaaehtoisessa lupauksessaan YK:n yleiskokoukselle Suomi sitoutui tukemaan ihmisoikeusneuvostoa sen maakohtaisessa työssä. On niin ikään huomionarvoista,

että Suomen kampanjalla oli laaja poliittinen tuki suomalaisten ulkopoliittikan päättäjien keskuudessa.

On monta toisiinsa liittyvää syytä sille, miksi Suomi haki jäsenyyttä ihmisoikeusneuvostossa. Vaikka yksi perustelu on se, ettei Suomi ole koskaan palvellut neuvostossa kokonaista kolmivuotista kautta, syyt neuvostoon hakeutumiselle ovat kenties periaatteellisempia kuin aiemmin. Neuvostossa työskenteleminen on keskeistä Suomen hallituksen päätökselle toteuttaa ihmisoikeusperustaista ulkopoliittikkaa vuoden 2020 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaisesti. Ehdokkuus ja jäsenyys YK:n ihmisoikeusneuvostossa on konkreettinen osa periaatteellisen ulkopoliittikan tavoitteiden toteutusta. Suomelle on myös äärimmäisen tärkeää tukea sääntöperusteista kansainvälistä järjestelmää ja sen toimielimiä. Entistä punnitumpia äänenpainoja ihmisoikeuksien puolesta tarvitaan aikoina, jolloin ihmisoikeuksia haastetaan.

Suomen ei tulisi kuitenkaan liittyä ihmisoikeusneuvostoon liian korkein odotuksin. Tulevat vuodet eivät ole helppoja muun muassa siksi, että sekä vanhat että uudet maakohtaiset ihmisoikeustilanteet vaativat neuvostolta vastuuvetoisuuksien peräänkuuluttamista.

Afganistan on esimerkki maasta, jossa ilmenee järjestelmällisiä ja mittavia, etenkin tyttöihin ja naisiin kohdistuvia ihmisoikeusrikkouksia. Koronapandemian aikana ihmisoikeuksien kehitys on myös ottanut takapakkia. Autoritaariset valtiot ovat Kiinan johdolla haastaneet YK:n ihmisoikeusjärjestelmää ja kritisoineet muun muassa neuvoston erityisprosesseja sekä niiden raportointia ja itsenäisiä asiantuntijoita. Samat valtiot pyrkivät myös heikentämään kansalaisyhteiskunnan osallistumista YK:n ihmisoikeuskoneiston toimintaan. Globaali ihmisoikeustilanne on laskusuhdanteessa, ja maailmalla todistetaan niin ikään perääntymistä kestävä kehityksen tavoitteiden tähän mennessä saavutetusta edistyksestä.

Positiivisena huomiona voidaan sanoa, että odotukset pohjoismaiselle osallistumiselle ihmisoikeusneuvostossa ovat kasvussa. Neuvostossa hiljattain palvellut Islanti johti Filippiinien ja Saudi-Arabian ihmisoikeustilanteiden maakohtaista työtä. Myös vuoden 2021 loppuun asti neuvoston jäsenenä työskentelevä Tanska on johtanut Saudi-Arabiaa koskevaa julkilausumaa. Tämä osoittaa, että Pohjoismaiden työ voi tukea toistaan. Onnistunut jäsenyys neuvostossa voi vaatia paitsi diplomaattista rohkeutta myös

resursseja, yhteistoiminnan taitoja, hyviä yhteyksiä Genevan edustuston ja pääkaupungin välillä, vuorovaikutusta sidosryhmien kanssa sekä valmiutta työskennellä ahkerasti koko kolmivuotisen kauden ajan. Jäsenyys vaatii myös poliittista tukea, joka ulottuu kansallisten vaalikausien yli. Tältä osin seuraavat, vuonna 2023 järjestettävät eduskuntavaalit voivat vaikuttaa Suomen suoriutumiseen kansainvälisesti.

Kotimaisten toimijoiden, mukaan lukien kansalaisyhteiskunnan, median ja tutkijoiden, tulisi seurata Suomen jäsenyyttä ja tarvittaessa painostaa maata entistä konkreettisempiin toimenpiteisiin. Vaikka Suomi saattaa perinteisesti kallistua konflikteja välttävään ulkopoliittikkaan, karut ajat vaativat vastuullista toimintaa kansainvälisessä ympäristössä. Suomi on jo osoittanut tällaista päättäväisyyttä johtamalla lausuntoa Egyptin ihmisoikeuksista neuvoston istunnossa maaliskuussa 2021. Tämänkaltaisen työn jatkaminen on välttämätöntä laajoihin tai järjestelmällisiin ihmisoikeusrikkomustilanteisiin puuttuessa. Vaikka neuvosto ei kykenisi ripeään toimintaan, voi se kuitenkin palvelu välittäjänä nykyisten rikkomusten ja tulevien vastuuseen velvoittavien toimenpiteiden välillä. /